

**Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Кафедра теорії та методики початкової освіти**

**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ
ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВО»**

**Методичні рекомендації до проведення
лекційних та практичних занять**

**для студентів денної форми навчання
спеціальності 013 «Початкова освіта», ОС «Молодший бакалавр»**

МДУ 2020

УДК 373.3.016:316.3(072)(075.8)

*Розглянуто та рекомендовано до друку
Науково-методичною радою Мукачівського державного університету
протокол № ___ від _____ 2020 р.*

*Розглянуто та схвалено
на засіданні кафедри теорії та методики початкової освіти
протокол № ___ від _____ 2020 р.*

Укладач: кандидат педагогічних наук, доцент Лалак Н.В.

Рецензент: кандидат педагогічних наук Попович О. М.

М 54

Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство»: методичні рекомендації до проведення лекційних та практичних занять для студентів денної форми навчання, спеціальності 013 «Початкова освіта» ОС «Молодший бакалавр» / укладач: Н.В. Лалак – Мукачєво: МДУ, 2020. – 41с. (1,9 др.арк.)

Методичні рекомендації містять опис підходів, методів і ресурсів, необхідних майбутнім фахівцям початкової освіти для підготовки і ефективного опанування дисципліни «Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство». У навчально-методичному виданні подано цікаві ідеї, методичні поради, рекомендації до проведення лекційних та практичних занять. Матеріал подається у відповідності до робочої навчальної програми.

Рекомендовано студентам спеціальності 013 «Початкова освіта» ОС «Молодший бакалавр»

ЗМІСТ

	Передмова	4
1.	Особливості вивчення курсу «Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство»»	6
2.	Методичні рекомендації до проведення лекційних занять	9
3.	Методичні рекомендації до проведення практичних занять	16
4.	Перелік питань, що виносяться на підсумковий та модульний контроль	22
	Післямова	25
	Список використаних та рекомендованих джерел	28
	Додатки	33

ПЕРЕДМОВА

Модернізація вищої освіти України зумовлює необхідність внесення кардинальних змін у зміст та організацію професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, цим самим суттєво змінюючи вимоги до рівня їх професіоналізму, креативних, культурних та моральних якостей. В сучасних соціокультурних умовах, коли життя вимагає від людини громадської активності та відповідальної дії у різних практичних ситуаціях, проблема формування громадянської, соціальної, історичної компетентностей молодших школярів є однією з пріоритетних. Значущість цього питання визначена в Концепції «Нова українська школа», Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти, Державному стандарті початкової загальної освіти, в якому вказується на важливість засвоєння учнями відповідно до вікових особливостей різних видів соціального досвіду, системи цінностей суспільства, морально-правових норм, традицій.

Фахова підготовка студентів у ЗВО моделює нові підходи, у процесі яких здійснюється формування компетентних педагогів, що здатні ефективно вирішувати завдання сучасної початкової школи. Адже саме кваліфікований вчитель закладає основи громадянського виховання, формуючи у молодших школярів уявлення про себе як особистість, розуміння своєї неповторності, випробування учнями себе у ролях громадянина України, члена шкільної громади, активного учасника соціальних, культурних та природоохоронних акцій; виховання гуманної, соціально активної особистості, здатної усвідомлювати чесноти, норми, правила, які притаманні громадянинові демократичного суспільства.

Процес підготовки майбутніх учителів до формування громадянської, соціальної, історичної компетентностей молодших школярів здійснюється через вивчення навчальної дисципліни «Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство», яка передбачає опанування студентами комплексу теоретичних знань і практичних умінь, необхідних їм для професійної

діяльності на засадах компетентнісного підходу. Матеріал лекційних і практичних занять подається у відповідності до робочої програми. Належне оволодіння навчальним матеріалом потребує від майбутніх фахівців опрацювання як основної, так і додаткової літератури, статей у педагогічних виданнях. Ефективними засобами підготовки до лекційних та практичних занять є використання мультимедійних програм і мережі Internet.

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВО»»

Вивчення дисципліни «Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство» для студентів спеціальності 013 «Початкова освіта» ОС «Молодший бакалавр» програмою передбачено у 3 семестрі. З урахуванням змісту сучасної системи знань та особливостей організації освітнього процесу, курс складається із змістових модулів: «Мета та завдання дисципліни, її місце у системі підготовки майбутнього фахівця», «Форми організації навчального процесу з курсу дисципліни «Я у світі»», «Формування громадянської, історичної та соціальної компетентностей на уроках «Я у світі», «Я досліджую світ»». Дисципліна розглядається як складова змісту навчальної підготовки студентів зі спеціальності «Початкова освіта» і побудована на відповідних теоретичних, науково-методичних засадах та практичній підготовці.

Має на меті розкрити вимоги Державного стандарту початкової загальної освіти, Державного стандарту початкової освіти, Концепції «Нова українська школа» змістовий блок освітньої галузі «Суспільствознавство», громадянської та історичної освітньої галузі, вимоги до структурування уроків вищезазначених освітніх галузей, вимоги до добору методичного інструментарію побудови уроків навчальних курсів «Я у світі» та «Я досліджую світ».

Досягнення поставленої мети навчальної дисципліни «Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство» передбачає вирішення таких основних завдань:

- формування у студентів знань про об'єкт, предмет та завдання методики навчання;
- ознайомлення з структурою процесу навчання, змістом структурних компонентів, зв'язків і відношень між ними;

– вироблення умінь аналізу основних змістовних ліній курсу «Я у світі», «Я досліджую світ», змісту навчальних підручників та розробки календарного планування;

– вивчення методики формування ключових компетентностей (соціальної, громадянської, загальнокультурної, інформаційно-комунікативної) у молодших школярів на уроках «Я у світі», «Я досліджую світ»;

– знайомлення з основними типами уроків «Я у світі», «Я досліджую світ», їх структурними компонентами; методами організації процесу вивчення суспільствознавства та засобами наочності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні знати: основні напрями реформування початкової школи; зміст і завдання курсу «Я у світі»; основні форми навчання в початковій школі; вимоги до уроків та методику їх проведення; методику організації та проведення позаурочної та позакласної роботи в початковій школі; методику організації освітнього процесу на уроках «Я у світі» у нестандартній формі; методику організації і проведення спостережень, особливості побудови всіх видів розповідей, бесіди; сучасні технології та методи навчання учнів на уроках «Я у світі»; особливості вербального оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи на уроках «Я у світі»; особливості організації освітнього процесу на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні вміти: аналізувати програми і підручники з курсу «Я у світі»; складати конспекти до уроків різних типів; підбирати оптимальні форми організації освітнього процесу відповідно до змісту навчального матеріалу та матеріальної бази школи; робити аналіз спостережуваного уроку; складати завдання для позаурочної роботи учнів з курсу «Я у світі»; вести гурткову роботу з суспільствознавства; організувати і проводити масові позакласні заходи; складати різні види бесід та розповідей згідно вимог до їх побудови; залучати учнів до активної пізнавальної діяльності, дискусій, роботи над

проектами на уроках «Я у світі»; формувати історичну, соціальну та громадянську компетентності молодших школярів на уроках «Я у світі», «Я досліджую світ»; працювати як самостійно, так і в команді, демонструючи лідерські якості, вміння ефективно спілкуватися й досягати очікуваних результатів; аналізувати перспективний педагогічний досвід учителів із застосування сучасних технологій навчання громадянській та історичній освіті молодших школярів для подальшого його впровадження в освітній процес початкової школи.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Основна мета лекцій—дати систематизовані основи наукових знань із навчальної дисципліни «Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство», розкрити стан і перспективи організації освітнього процесу на уроках «Я у світі», «Я досліджую світ», сконцентрувати увагу на найбільш складних і вузлових питаннях.

З метою підвищення результативності навчання у процесі формування теоретичних знань варто проводити проблемні лекційно-дискусійні заняття, цим самим залучати студентів до розв'язання певних педагогічних ситуацій через спілкування, полеміку, дебати. Ефективними формами та методами на теоретичному етапі підготовки майбутніх учителів початкової школи є читання лекцій за опорними конспектами у вигляді текстів, таблиць, схем, проведення лекцій-візуалізації, проблемних лекцій, лекцій удвох, лекцій – діалогів тощо. Це дає можливість майбутнім фахівцям здобути ґрунтовні теоретичні знання з курсу «Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство».

Плани лекційних занять

Лекція 1. *Вступ. Завдання, методологічні основи «Методики навчання освітньої галузі «Суспільствознавство», зв'язок з іншими науками*

Вступ. Основні напрями і принципи реформування освітнього процесу сучасної початкової школи. Державний стандарт початкової загальної освіти. Державний стандарт початкової освіти. Об'єкт, предмет і завдання «Методики навчання освітньої галузі «Суспільствознавство». Методи педагогічних досліджень: емпіричні, теоретичні та математично-статистичні. Понятійний апарат. Зв'язок методики з іншими навчальними дисциплінами.

Література

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/17911/ .

2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/news/uryadopublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/>.

3. Концепція «Нова українська школа». URL: <http://nus.org.ua>.

4. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/.../2018/.../1-kontsepsiya-rozvitku-gromosviti-v-ukraini-1701201/>.

5. Я у світі. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 3-4 класи (оновлено). URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalnaserednya/pochatkova-shkola.htm/>

6. Крамаренко А. Методика навчання освітніх галузей «Природознавство» та «Суспільствознавство» : навч. посіб. / Алла Крамаренко. – Бердянськ :Видавець Ткачук О.В., 2015. – 394 с.

7. Стребна О. Методологічні аспекти викладання навчального предмета «Я у світі» / О. Стребна // Педагогічний альманах. – 2012. – Випуск 16. – С. 65-69.

Лекція 2. *Зміст курсу «Я у світі». Структура навчального матеріалу. Аналіз програми та підручників, які реалізують зміст освітньої галузі «Суспільствознавство».*

Зміст, об'єм, особливості побудови та структура курсу «Я у світі», принципи відбору навчального матеріалу, змістові лінії освітньої галузі, розвивальні та виховні аспекти дисципліни. Сутність та особливості формування в учнів суспільствознавчих понять. Аналіз програми та підручників «Я у світі» 4 клас.

Література

1. Типова освітня програма під керівництвом О. Я. Савченко; <https://mon.gov.ua>

2. Типова освітня програма під керівництвом Р. Б. Шияна. <https://mon.gov.ua>.

3. Я у світі. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 3-4 класи (оновлено).

URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalnaserednya/pochatkova-shkola.htm/>

4. Бібік Н. Я у світі. Підручник для 4 класу. / Н. Бібік – К.: Форум, 2013. - 160с.

5. Тагліна О.В., Іванова Г.Ж. Я у світі. Підручник для 4 класу. / Г.Ж.Іванова, О.В.Тагліна – К.: Ранок, 2015. - 143с.

Лекція 3. *Форми організації навчального процесу в початковій школі. Урок - основна форма організації навчальної діяльності. Вимоги до сучасного уроку.*

Комбінований урок. Структура комбінованого уроку, методика його організації і проведення. Урок засвоєння нових знань. Урок узагальнення і систематизації знань. Передумови ефективності уроків. Функції уроків «Я у світі». Макро- і мікроструктура уроків. Особливості проведення уроків «Я у світі».

Література

1. Крамаренко А. Методика навчання освітніх галузей «Природознавство» та «Суспільствознавство» : навч. посіб. / Алла Крамаренко. – Бердянськ :Видавець Ткачук О.В., 2015. – 394 с.

2. Стребна О. Методологічні аспекти викладання навчального предмета «Я у світі» / О. Стребна // Педагогічний альманах. – 2012. – Випуск 16. – С. 65-69.

Лекція 4. *Нестандартні форми проведення уроків «Я у світі».*

Нестандартні уроки. Особливості їх організації і проведення. Інтегровані уроки. Методика їх організації і проведення. Урок – екскурсія в музей – одна з форм організації освітнього процесу освітньої галузі «Суспільствознавство». Попередня підготовка до екскурсії. Методика організації і проведення уроків – екскурсій.

Література

1. Крамаренко А. Методика навчання освітніх галузей «Природознавство» та «Суспільствознавство» : навч. посіб. / Алла Крамаренко. – Бердянськ :Видавець Ткачук О.В., 2015. – 394 с.

2. Стребна О. Методологічні аспекти викладання навчального предмета «Я у світі» / О. Стребна // Педагогічний альманах. – 2012. – Випуск 16. – С. 65-69.

3. Логачевська С. П. Диференціація у звичайному класі./С.П.Логачевська - Донецьк: Центр підготовки абітурієнтів, 2008. – 324с.

4. Присяжнюк Н.І. Інтегровані уроки: Метод. Рекомендації / Н.І.Присяжнюк // Почат. шк.- 2016.— № 8, № 10.

Лекція 5. Сучасний підхід до поняття методу. Методи організації навчального процесу на уроках освітньої галузі «Суспільствознавства».

Сучасна класифікація методів навчання. Активні, пасивні та інтерактивні методи навчання на уроках освітньої галузі «Суспільствознавство». Словесні методи навчання. Бесіда, як метод формування суспільствознавчих знань на уроках з курсу «Я у світі». Вимоги до побудови бесіди. Розповідь як метод формування знань. Вимоги до побудови розповіді. Види розповідей: за дидактичною метою, за побудовою, за змістом. Наочні методи навчання. Методика роботи на уроці з наочними посібниками. Екранні посібники. Формування медіа-грамотності. Використання гри, цікавих матеріалів, малювання і креслення схем, моделювання на уроках з курсу «Я у світі».

Література

1. Стребна О. Методологічні аспекти викладання навчального предмета «Я у світі» / О. Стребна // Педагогічний альманах. – 2012. – Випуск 16. – С. 65-69.

2. Пометун О.І. Активні та інтерактивні методи навчання: до питання про диференціацію понять / О.І.Пометун. – 2004 – №3 – С. 10-15.
3. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів / О.Я.Савченко — К.: Абрис, 1997. – 368с.
4. Прокопенко Л. І. Загадки і кросворди про природу./Л.І.Прокопенко, М.В.Картель // Почат. шк. - 1989.— № 2.— С. 28-33.

Лекція 6. *Інноваційна діяльність педагога на уроках курсу «Я у світі». Сучасні педагогічні технології. Форми та методи контролю знань.*

Сучасні педагогічні технології в початковій школі. Інтерактивні технології в системі вивчення галузі «Суспільствознавство». ІКТ. Проектна технологія навчання. Вербальне оцінювання навчальних досягнень учнів з курсу «Я у світі».

Література

1. Іонова О. М. Підготовка майбутніх учителів до застосування інтегрованих форм організації навчального процесу в початковій школі [Текст] : [монографія] / О. М. Іонова, Н. М. Сінопальнікова ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, Ін-т педагогіки та психології. – Харків : Щедра садиба плюс, 2014. – 263 с.
2. Лалак Н. В. Міжпредметні зв'язки на уроках у початковій школі: від теорії до практики / Н. В. Лалак, М. В. Лавренова, В. С. Пеняк // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія "Педагогіка та психологія" : збірник наукових праць / гол.ред. Г.В. Товканець. – Мукачево : МДУ, 2019. – Випуск 2(10) №Ч.2. – С.60-63.
3. Михайліченко М.В., Рудик Я.М. Освітні технології: навчальний посібник / М.В.Михайліченко, Я.М. Рудик– К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2016 – 583 с.
4. Пометун О.І. Активні та інтерактивні методи навчання: до питання про диференціацію понять/ О.І.Пометун. – 2004 – №3 – С. 10-15
5. Присяжнюк Н.І. Інтегровані уроки: Метод. Рекомендації / Н.І.Присяжнюк // Почат. шк.- 2016.— № 8, № 10.

Лекція 7. *Предмет та завдання позаурочної та позакласної роботи в курсі дисципліни «Я у світі».* Організація домашньої навчальної роботи з курсу «Я у світі». Види позаурочної роботи. Індивідуальна позакласна робота. Організація діяльності учнів в гуртках з суспільствознавчим та народознавчим змістом. Масова позакласна робота: туристичні походи, свята, усні журнали, КВК, вікторини.

Література

1. Крамаренко А. Методика навчання освітніх галузей «Природознавство» та «Суспільствознавство» : навч. посіб. / А. Крамаренко. – Бердянськ :Видавець Ткачук О.В., 2015. – 394 с.
2. Стребна О. Методологічні аспекти викладання навчального предмета «Я у світі» / О. Стребна // Педагогічний альманах. – 2012. – Випуск 16. – С. 65-69.
3. Прокопенко Л. Загадки і кросворди про природу./Л.Прокопенко, М. Картель // Почат. шк. - 1989.— № 2.— С. 28-33.
4. Пометун О. Активні та інтерактивні методи навчання: до питання про диференціацію понять/ О.Пометун // – 2004 – №3 – С. 10-15.

Лекція 8. *Особливості вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ».*

Зміст, обов'язкові та очікувані результати навчання громадянської та історичної освітньої галузі за Типової освітньою програмою під керівництвом Р.Б. Шияна. Формування ідентичності та громадянської компетентності учнів в межах змістових ліній: «Я – людина», «Я серед людей», «Моя культурна спадщина», «Моя шкільна і місцева громади», «Ми – громадяни України», «Ми – європейці». Зміст навчання, очікувані результати навчання громадянської та історичної освітньої галузі в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» за Типовою освітньою програмою для ЗЗСО під керівництвом О.Я. Савченко (змістові лінії «Людина», «Людина серед людей», «Людина в суспільстві», «Людина і світ»).

Література

1. Бібік Н. Нова українська школа: poradnik для вчителя / за заг. ред. Н. Бібік // – Київ : Літера ЛТД, 2018. – 160 с
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiy
3. Лалак Н. В. Формування громадянської та соціальної компетентностей молодших школярів в умовах сучасного освітнього середовища / Н. В. Лалак // Компетентнісні індикатори стратегії «Європа 2020»: здобутки і перспективи педагогічної освіти: монографія / Товканець Г.В. та колектив авторів / За заг. ред. Товканець Г. В. – Мукачево: Редакційно-видавничий центр МДУ, 2020 – С. 242-260
4. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3- 4 клас / Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1273. – 91с.
5. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 3- 4 клас / Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1273. – 68 с.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичний етап вивчення «Методики навчання освітньої галузі «Суспільствознавство» характеризується формуванням готовності майбутніх учителів початкових класів до організації та здійснення громадянського виховання молодших школярів. Практичні заняття передбачають формування у студентів умінь аналізувати навчальні програми з курсу «Я у світі» та «Я досліджую світ», на основі цього складати календарне планування уроків; аналізувати зміст підручників та вміло підбирати методи вивчення нового матеріалу; працювати з різноманітною методичною літературою з метою накопичення матеріалу; доводити ефективність підібраних методів та засобів наочності; розробляти та пропонувати різні проблемні ситуації щодо норм поведінки у суспільстві; проектувати та розробляти конспекти уроків. Тематика практичних занять дозволяє студентам удосконалити, розширити, закріпити та навчитися творчо відтворювати здобуті теоретичні знання щодо методики викладання уроків «Я у світі», «Я досліджую світ».

Ефективними основними формами та методами організації діяльності майбутніх учителів початкової школи під час практичної підготовки є: педагогічний тренінг (відпрацювання вмінь і навичок застосування елементів педагогічних технологій у роботі з учнями), ділова професійно орієнтована гра (проектування та викладання фрагментів уроків на основі використання сучасних навчальних технологій), інтерактивні вправи «мозковий штурм», «ажурна пилка», «мікрофон», «коло ідей» і ін. (прийняття конкретних рішень з певної проблеми, які спонукають студентів розвивати свою уяву і творчість; вільне висловлювання власних думок), робота в групах, колективна творча робота (розв'язання проблемних ситуацій, що потребують колективного обговорення; розвиток умінь діалогічного спілкування, співробітництва, співтворчості).

Важливим етапом у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування громадянської компетентності є самостійна робота. Вона проводиться з метою стимулювання і зацікавленості студентів у результатах навчання та об'єктивної оцінки знань з методики навчання суспільствознавства; здійснюється самоконтроль та перевірка власних знань через виконання завдань у модульному середовищі. Студенти самостійно формують методичну папку, яка вміщує навчально-методичний матеріал до уроків «Я у світі» (легенди, загадки, прислів'я, приказки, розповіді, цікаві відомості з енциклопедій, цікава та невідома інформація; проблемні ситуації та завдання тощо).

Практичне заняття 1

Зміст курсу «Я у світі». Структура навчального матеріалу. Аналіз програми та підручників, які реалізують зміст освітньої галузі «Суспільствознавство»

1. Проаналізувати Державний стандарт початкової загальної освіти (2011р., зі змінами 2016 р.).
2. Опрацювати пояснювальну записку до програми «Я у світі» (4 клас)
3. Аналіз підручників Н.Бібік «Я у світі», Г.Іванова, О.Тагліна «Я у світі». Відпрацювати прийоми роботи з методичним апаратом підручника.

Література: [1, с.4-6; 2, 8-10; 3, с.7-10; 4, с.4-19, 36.]

Практичне заняття 2

Тема. *Форми організації навчального процесу в початковій школі. Урок - основна форма організації навчальної діяльності. Вимоги до сучасного уроку*

1. Бліц-опитування.
2. Передумови ефективності уроків в початковій школі.
3. Функції уроків «Я у світі».
4. Макро- і мікроструктура уроків.

5. Вимоги до сучасного уроку.
6. Розробити конспект комбінованого уроку до теми «Я - Людина», «Я та інші», «Я - українець», «Я - європеєць».
7. Календарний та поурочний план.
8. Аналіз та самоаналіз уроку «Я у світі».

Література: [1, с.4-6; 2, 8-10; 3, с.7-10; 4, с.4-19, 36.]

Тема. *Нестандартні форми організації навчальної діяльності в галузі «Я у світі»*

1. Нестандартні уроки, особливості їх організації і проведення.
2. Інтегровані уроки, методика їх організації і проведення.
3. Методика організації та проведення нестандартних уроків з навчальної дисципліни «Я у світі» (уроки-екскурсії, уроки-подорожі, уроки-вікторини, уроки – КВК, інтерактивні уроки).
4. Умови формування історичних, культурологічних, народознавчих понять.
5. Підібрати дидактичні ігри, які можна використати на уроках «Я у світі» до конкретних тем.

Література: [1, с. 292-309; 3, с. 100-105; 4, с.87-90.]

Практичне заняття 3

Тема. *Сучасний підхід до поняття методу. Методи організації процесу навчання в галузі «Суспільствознавства»*

1. Класифікація методів навчання з урахуванням їхніх внутрішніх та зовнішніх аспектів.
2. Дидактичні вимоги до застосування методів навчання. Критерії вибору методу навчання.
3. Робота з педагогічним словником, перегляд фахових журналів «Початкова школа», «Вчитель початкової школи»
4. Словесні методи навчання. Наочні та практичні методи навчання.

5. Розробити фрагмент уроку «Я у світі», розкрити методичку використання розповіді, пояснення.
6. Розробити запитання і завдання для фронтальної перевірки навчальних досягнень учнів до теми «Я- людина».

Література: [1, с.308-315; 3, с.105-112; 4, с.75-84.]

Практичне заняття 4

Тема. *Інноваційна діяльність педагога на уроках курсу «Я у світі».*

1. Експрес-опитування.
2. Використання творчого спадку В. О. Сухомлинського для реалізації виховної спрямованості курсу «Я у світі».
3. Функції перевірки й оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів на уроках «Я у світі».
4. Робота в групах. Використання новітніх технологій навчання в освітній галузі «Суспільствознавство» (технологія ІКТ, технологія інтерактивного навчання, проектна діяльність).
5. Створення умов успіху та творчого співробітництва на уроках «Я у світі» засобами інноваційних технологій.

Література: [1, с.310-315; 3, с.119-126; 4, с. 174-180.].

Практичне заняття 5

Тема. *Предмет та завдання позаурочної роботи в курсі дисципліни «Я у світі. Позакласна робота з учнями 4 класів*

1. Експрес-опитування.
2. Розробіть план роботи гуртка, волонтерської та дитячої громадської організації в контексті навчання громадянської та історичної освітньої галузі.
3. Значення позакласної та позаурочної роботи в освітньому процесі початкової школи. Формування суспільствознавчих, народознавчих, історичних понять в позаурочній діяльності Зміст і види позакласної та позаурочної роботи.

4. Методика організації та проведення масових позакласних заходів.
5. Організація діяльності учнів в гуртках.

Література: [1, с. 179-223; 3, с.68-84; 4, с. 90-132.]

Практичне заняття 6

Тема. *Особливості вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»*

1. Експрес-опитування.
2. Розробіть конспекти інтегрованого уроку «Я досліджую світ» за навчальною програмою «Я досліджую світ» (під керівництвом О. Савченко) та освітньої програми (під керівництвом Р. Шияна).
3. Проаналізуйте типові освітні програми щодо реалізації «Громадянської та історичної освітньої галузі», запропонуйте до кожної з змістової лінії варіант навчального проекту.
4. Розробіть пам'ятку для учнів із виконання одного з видів навчального проекту.
5. Назвіть відмінні риси підручників інтегрованого курсу «Я досліджую світ», створених за навчальною програмою «Я досліджую світ» (під керівництвом О. Савченко) та освітньої програми (під керівництвом Р. Шияна) громадянської та історичної освітньої галузі.

Практичне заняття 7

Модульна контрольна робота.

Література: [1, с. 179-223; 3, с.68-84; 4, с. 90-132.]

Індивідуальні завдання

Студенти за поданою тематикою обирають два завдання

1. Здійснити контент-аналіз найбільш використовуваних у процесі навчання методичних посібників (розробок конспектів уроків) з курсу «Я у світі».

2. Розробити нестандартний урок до однієї з тем курсу «Я у світі» в 4 класі.
3. Змодельовати один з проєктів, передбачених до виконання програмою «Я у світі» 4 клас.
4. Створити накопичувальну папку та електронну презентацію до теми «Я-українець» (4 клас).
5. Здійснити аналіз спостережень пробних уроків з метою виявлення особливостей проведення уроків «Я у світі».
6. Скласти завдання для тематичного контролю до однієї з тем курсу «Я у світі» для 4 класу.
7. Скласти обґрунтований перелік основних умінь, якими повинні оволодіти учні у процесі навчання громадянської та історичної освітньої галузі.
8. Проаналізувати вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти з громадянської та історичної освітньої галузі Державного стандарту початкової освіти та їх реалізацію в змісті освітніх програм.
9. Розробити дослідно-творчі завдання до змістових ліній освітньої програми (під керівництвом Р. Шияна) громадянської та історичної освітньої галузі.
10. Розробити алгоритм завдань, прийомів роботи, які будуть активізувати діяльність учнів на уроках «Я досліджую світ» за навчальною програмою «Я досліджую світ» (під керівництвом О. Савченко).

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ПІДСУМКОВИЙ ТА МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ

1. Організація освітнього процесу з курсу «Я у світі» в початковій школі.
2. Скласти список історичних понять, включених в програму з суспільствознавства для 4-го класу.
3. Підготувати роз'яснювальну бесіду до теми «Я та інші».
4. Предмет і завдання методики викладання освітньої галузі «Суспільствознавство». Зв'язок з іншими науками.
5. Підготувати роз'яснювальну бесіду до теми «Я - європеєць» .
6. Попередня підготовка до уроку-екскурсії в музей.
7. Використання цікавих матеріалів на уроках курсу «Я у світі».
8. Складіть узагальнюючу бесіду до теми «Я - людина».
9. Зміст і завдання курсу «Я у світі».
10. Особливості вивчення розділу «Я - українець».
11. Індивідуальна позакласна робота з суспільствознавства.
12. Вступний урок-екскурсія, методика його організації і проведення.
13. Аналіз пояснювальної записки «Я у світі», «Я досліджую світ».
14. Засоби наочності на уроках курсу «Я у світі».
15. Позакласна робота з суспільствознавства, її значення і види.
16. Сутність та основні функції історичного надбання української культури.
17. Бесіда на уроках «Я у світі». Види бесід. Використання наочних посібників під час бесіди.
18. Нестандартні форми організації освітнього процесу з суспільствознавства.
19. Аналіз підручника «Я у світі» для 4 класу (структура, методичний апарат, ілюстрації, науковість, доступність).
20. Позаурочна робота з суспільствознавства.
21. Форми і методи контролю знань, умінь і навичок з курсу «Я у світі».
22. Розповідь як метод формування суспільствознавчих понять.
23. Екологічне виховання молодших школярів на уроках «Я у світі».

24. Скласти фрагмент предметного уроку, етап «Осмислення знань учнями» до теми «Я -українець» (4 клас).
25. Специфічні принципи побудови програм з суспільствознавства.
26. Методика формування уявлень про предмети і суспільні явища.
27. Розробити фрагмент уроку «Ознайомлення з новим матеріалом» до теми «Я - людина» (4 клас).
28. Формування громадянської, історичної та соціальної компетентностей на уроках «Я досліджую світ».
29. Диференційовані завдання з суспільствознавства.
30. Методика формування суспільствознавчих понять. Етапи формування і розвитку суспільствознавчих понять.
31. Гурткова позакласна робота.
32. Інноваційні технології навчання на уроках освітньої галузі «Суспільствознавство».
33. Урок – основна форма організації навчально-виховної роботи з суспільствознавства. Вимоги до уроків «Я у світі».
34. Скласти питання для усного фронтального й індивідуального опитування до теми «Я та інші» (4 клас).
35. Уроки узагальнення і систематизації знань, умінь і навичок. Їх місце в освітньому процесі.
36. Дидактичні ігри. Їх місце в освітньому процесі курсу «Я у світі».
37. Практичні роботи з суспільствознавства.
38. Скласти завдання для поточного контролю знань по темі «Я - європеєць».
39. Методика організації і проведення уроків засвоєння нових знань.
40. Перевірка і оцінка знань, умінь і навичок з курсу «Я у світі». Види контролю знань з суспільствознавства в початкових класах.
41. Основна принципи побудови програми з курсу «Я у світі».
42. Підготуйте вступну бесіду (розповідь) до теми «Я та інші».
43. Масова позакласна робота.

44. Скласти завдання для тематичного контролю по розділу «Я - європеєць» в 4 класі.
45. Домашня робота як вид позаурочної роботи.
46. Особливості організації і проведення нестандартних уроків «Я у світі».
47. Сучасні педагогічні технології в суспільствознавчій освіті початкової школи.
48. Масова позакласна робота з суспільствознавства: туристичні походи, свята, усні журнали, КВК, вікторини.
49. Використання українських народних традицій та звичаїв у навчанні молодших школярів на уроках «Я у світі» та «Я досліджую світ».
50. Макро- і мікроструктура уроків курсу «Я у світі».
51. Умови формування історичних, культурологічних, народознавчих понять на уроках «Я у світі» та «Я досліджую світ».
52. Мета та завдання громадянської та історичної освітньої галузі Державного стандарту початкової освіти.
53. Вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти з урахуванням компетентнісного підходу до навчання.
54. Ключові компетентності для Нової української школи.
55. Формування ідентичності, громадянської та історичної компетентності учнів початкових класів шляхом опанування знаннями і вміннями, виробленням навичок громадянської поведінки, виховання громадянських чеснот.
56. Етапи реалізації міжпредметної інтеграції змісту навчання.
57. Аналіз підручників інтегрованого курсу «Я досліджую світ».
58. Оцінювання досягнень учнів на уроках «Я досліджую світ».
59. Мета, завдання, зміст, обов'язкові та очікувані результати навчання громадянської та історичної освітньої галузі Типової освітньої програми початкової освіти під керівництвом Р.Б. Шияна.
60. Мета та завдання навчальної програми «Я досліджую світ» для закладів загальної середньої освіти під керівництвом О.Я. Савченко.

ПІСЛЯМОВА

Дисципліна «Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство»» розглядається як складова змісту навчальної підготовки студентів спеціальності 013 «Початкова освіта» ОС «Молодший бакалавр» і побудована на відповідних теоретичних, науково-методичних засадах та практичній підготовці. При вивченні курсу, підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування громадянської компетентності здійснюватися через змістовий, процесуальний та оцінний компоненти.

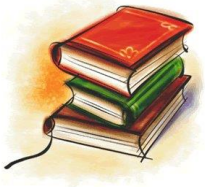
Змістовий компонент характеризується такими показниками: уявлення та знання про громадянську..... компетентність (усвідомлення прав і обов'язків, використання моделей поведінки, які відповідають нормам моралі і права, здатність критично мислити, приймати рішення, виявляти громадянську позицію у ставленні до природи, людей, самого себе); приклади відносин у процесі розв'язання проблемних ситуацій з молодшими школярами; узагальнення знань про застосування творчих здібностей у роботі з дітьми; усвідомлення суспільної значущості педагогічної діяльності; нове пізнання про шляхи саморозвитку, методологію; системність знань щодо процесу формування громадянської компетентності молодших школярів; знання понятійного апарату стосовно цінностей особистості: знання про самодисципліну, вольові дії; про необхідність активного життя особистості; принципів демократичного ставлення до людей.

Процесуальний компонент передбачає організацію практичної навчально-пізнавальної діяльності студентів з опанування змісту даного предмету. Цей компонент є одним із головних складових дидактичного процесу і його можна визначити як методичний. Основними його складовими є принципи, методи, форми, засоби навчання. Процесуальний компонент підготовленості майбутніх учителів початкової школи до формування громадянської компетентності у молодших школярів характеризується показниками: уміння аналізувати й реалізовувати власний творчий потенціал та педагогічні здібності, відчувати задоволення від творчого результату

діяльності молодших школярів; уміння турбуватися про старших членів сім'ї, надавати їм допомогу та нести відповідальність за них; усвідомлення необхідності постійного вдосконалення власних професійних знань, умінь, навичок, морально-етичної культури поведінки, ерудиції; а також уміння оцінювати в різних ситуаціях свої дії щодо формування громадянської компетентності у молодших школярів. Усвідомлення цілісності природи і суспільства; себе як частиною суспільства; знання про Україну як демократичну державу, її незалежність та самостійність, державну символіку; дотримуватися норм поведінки в громадських місцях та аналізувати свою власну поведінку та поведінку інших. Окрім вищезазначеного вони проявляються у прогнозуванні зовнішньої реакції на власну поведінку щодо формування громадянської компетентності у молодших школярів.

Оцінний компонент спрямований на з'ясування ефективності функціонування всієї моделі навчального процесу та вивчення його результативності. Контроль здійснюється за допомогою усних та письмових, лабораторних та інших практичних робіт, самостійної роботи, модульного середовища, тестового контролю шляхом складання іспиту з курсу «Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство». Суттєву роль має відігравати самоконтроль студентів у формі самоперевірки глибини засвоєння навчального матеріалу, правильності та швидкості виконання завдань. Контроль і самоконтроль забезпечують зворотний зв'язок у навчальному процесі, що зумовлює необхідність внесення у процес відповідних змін і постійного його вдосконалення. Оцінний компонент підготовленості майбутніх учителів початкової школи до формування громадянської компетентності у молодших школярів містить такі показники: уміння адекватно оцінювати власну активність у професійній діяльності та діяльності інших; реально оцінювати відносини з іншими людьми; уміння оцінювати знання дітей щодо прав та обов'язків громадян України, свою належність до українського суспільства; уміння адекватно оцінювати прояви патріотизму, гуманності, порядності, контролювати розвиток вихованості

учнів, що характеризують позитивну чи негативну оцінку тих чи інших (професійних) якостей щодо формування громадянської компетентності; самооцінка процесу формування громадянської компетентності як у майбутніх учителів початкової школи, так і у молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н.М. Нова українська школа: poradnik для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. – Київ : Літера ЛТД, 2018. – 160 с.
2. Бібік Н.М. Я досліджую світ : підруч. інтегр. курсу для 1 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч.2 / М.Н. Бібік, Г.П. Бондарчук. – Харків : Вид-во «Ранок», 2018. – 80 с. : іл.
3. Бібік Н.М. Я досліджую світ : підруч. інтегр. курсу для 1 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч.1 / М.Н. Бібік, Г.П. Бондарчук. – Харків : Вид-во «Ранок», 2018. – 80 с. : іл.
4. Бібік Н.М. Я у світі.4 клас: підруч. для загально освіт. навч. закл. / Н.М. Бібік. – Х.: Вид. група «Основа», 2013. – 160 с.
5. Бібік, Н. М. «Я у світі»: зміст і методичні підходи реалізації [Текст] /Н. М. Бібік // Методичний коментар до навчальних програм для 1– 4 класів :Дайджест / [укл. О. В. Онопрієнко]. – Донецьк, 2012. – С. 84–90.
6. Волкова Н.П. Педагогіка. /Н.П.Волкова– К.: Академвидав, 2003. с. 270–300 с.
7. Волощенко О. В. Я досліджую світ : підруч. інтегр. курсу для 1 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х част.). Ч. 1 / О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко. – К. : Світич, 2018. – 128 с. : іл.
8. Гончаренко С. І. Гуманітаризація освіти як першооснова розбудови освітньої системи України /С. І. Гончаренко // Освіта. - 2004.— 30 лист.
9. Громадянська освіта: теорія і методика навчання [Електронний ресурс].
Режимдоступу:http://sites.znu.edu.ua/interactiv.edu.lab/Posibnyky/TTG_main.pdf
10. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). - К.: Райдуга, 1994.— 61 с.
11. Державний стандарт початкової загальної освіти №462 від 20 квітня 2011 р.

12. Державний стандарт початкової освіти затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87.
13. Дещо про предмет «Я у світі» та новий підручник // Початкове навчання та виховання.- №10-11 2014- с.77-79.
14. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики: Науково-методичний посібник / За ред.. І.Г. Єрмакова – Запоріжжя: ЦентрІон, 2005. –с.418-427.
15. Закон України «Про загальну середню освіту» №651-XIV, із змінами від 4 червня 2008 р.
16. Закон України «Про освіту» 2017р. №38-39.
17. Іонова О. М. Підготовка майбутніх учителів до застосування інтегрованих форм організації навчального процесу в початковій школі [Текст] : [монографія] / О. М. Іонова, Н. М. Сінопальнікова ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, Ін-т педагогіки та психології. – Харків : Щедра садиба плюс, 2014. – 263 с.
18. Концепція «Нова українська школа» Режим доступу: [<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>]
19. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsi
20. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. СХВАЛЕНО розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 710-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/proshvalennya-konserpciyoizrovtku-gromadyanskoji-osviti-v-ukrayini>
21. Крамаренко А. Методика навчання освітніх галузей «Природознавство» та «Суспільствознавство» : навч. посіб. / Алла Крамаренко. – Бердянськ :Видавець Ткачук О.В., 2015. – 394 с.

22. Красовицький М. В.О. Сухомлинський про виховання особистості в колективі: Цілісна концепція./М.Красовицький, Г.Бучківська // Рідна шк. - 2009. - № 2.— С.13-17
23. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи: Методичні рекомендації / Авторський колектив: Бібік Н.М. (голова), Савченко О.Я., Байбара Т.М., Вашуленко М.С. та ін. – К.: Початкова освіта № 37 - 38, 2016. – 96с.
24. Лалак Н. В. Міжпредметні зв'язки на уроках у початковій школі: від теорії до практики / Н. В. Лалак, М. В. Лавренова, В. С. Пеняк // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія "Педагогіка та психологія" : збірник наукових праць / гол.ред. Г.В. Товканець. – Мукачево : МДУ, 2019. – Випуск 2(10) №Ч.2. – С.60-63.
25. Лалак Н. В. Формування громадянської та соціальної компетентностей молодших школярів в умовах сучасного освітнього середовища / Н. В. Лалак // Компетентнісні індикатори стратегії «Європа 2020»:здобутки і перспективи педагогічної освіти: монографія / Товканець Г.В. та колектив авторів / За заг. ред. Товканець Г. В. – Мукачево: Редакційно-видавничий центр МДУ, 2020 – С. 242-260
26. Логачевська С. П. Диференціація у звичайному класі./С.П.Логачевська - Донецьк: Центр підготовки абітурієнтів, 2008. – 324с.
27. Михайліченко М.В., Рудик Я.М. Освітні технології: навчальний посібник / М.В.Михайліченко, Я.М. Рудик– К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2016 – 583 с.
28. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2012. – 392с.
29. Пометун О.І. Активні та інтерактивні методи навчання: до питання про диференціацію понять/ О.І.Пометун. – 2004 – №3 – С. 10-15.
30. Присяжнюк Н.І. Інтегровані уроки: Метод. Рекомендації / Н.І.Присяжнюк // Почат. шк.- 2016.— № 8, № 10.

31. Прокопенко Л. І. Загадки і кросворди про природу./Л.І.Прокопенко, М.В.Картель // Почат. шк. - 1989.— № 2.— С. 28-33.
32. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручн. –К. : Грамота, 2012. – 504 с.
33. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів і методистів початкового навчання / О.Я. Савченко. – 2-ге вид., доповн., переробл. – К.: Богданова А.М., 2009. – 226 с.
34. Савченко О.Я. Дидактичні особливості інтегрованих уроків./О.Я.Савченко// Почат. шк.- 1992.– № 1.– С. 2-8.
35. Стребна О. Методологічні аспекти викладання навчального предмета «Я у світі» / О. Стребна // Педагогічний альманах. – 2012. – Випуск 16. – С. 65-69.
36. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям./В.О.Сухомлинський — К.: Рад. шк., 1988. – 288с.
37. Тагліна О.В., Іванова Г.Ж. Я у світі. Підручник для 4 класу. / Г.Ж.Іванова, О.В.Тагліна– К.: Ранок, 2015, - 143с.
38. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3- 4 клас / Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1273. – 91с.
39. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 3- 4 клас / Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1273. – 68 с.
40. Я досліджую світ. Підручник для 3 класу закладів ЗСО (у 2-х частинах). Частина 1 Бібік Н. М., Бондарчук Г. П. - 98 с.
41. Я досліджую світ. Підручник для 3 класу закладів ЗСО (у 2-х частинах). Частина 2 Корнієнко М. М., Крамаровська С. М., Зарецька І. Т. – 94 с
42. Я у світі. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 3 - 4 класи. К.: Видавничий дім «Освіта», 2012

Інформаційні ресурси

1. <http://sakovichira.blogspot.com/2010/10/3.html>
2. http://socgum.mdpu.org.ua/index.php?option=com_mtree&task=viewlink&link_id=3674&Itemid=0
3. http://www.pedlib.ru/Books/6/0380/6_0380-153.shtml
4. <http://socgum.mdpu.org.ua>
5. <http://prirodazpk.ucoz.ua/index/lekciji/0-17>
6. <http://www.moippo.mk.ua>
7. www.education.km.ua/uploads/Методичний%20порадник.doc
8. www.mon.gov.ua/images/gr/pr/prirodoznnavst.doc
9. <http://library.udpu.org.ua>
10. http://institute.novostimira.com/skachat_material_dlya_referata_62690.htm
11. http://pidruchniki.ws/1220041135023/pedagogika/formuvannya_naukovogo_svitolglyadu
12. <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-35DA286FA46B/list-BD57D40B26>
13. <http://metodportal.com/taxonomy/term/532>

УРОК - ОСНОВНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Урок — форма організації навчання, за якої заняття проводить учитель з групою учнів постійного складу, одного віку й рівня підготовки впродовж певного часу й відповідно до розкладу.

Урок має такі особливості:

1. Урок є завершеною та обмеженою в часі частиною навчального процесу, під час якого розв'язуються певні навчально-виховні завдання;

2. Кожен урок включається в розклад і регламентується в часі та за обсягом навчальною матеріалу;

3. Відміну від інших форм організації навчання є постійною формою, що забезпечує систематичне засвоєння учнями знань, умінь і навичок;

4. Відвідування уроків обов'язкове для всіх учнів, тому вони вивчають систему знань, поділених поурочно, в певній логіці;

5. Є гнучкою формою організації навчання, яка дає змогу використовувати різні методи, організувати фронтальну, групову та індивідуальну навчальну діяльність учнів;

6. Спільна діяльність учителя й учнів, а також спілкування великої сталої групи учнів (класу) створює можливості для згуртування колективу дітей;

7. Сприяє формуванню пізнавальних якостей особистості (активності, самостійності, інтересу до знань), а також розумовому розвитку учнів.

Існує кілька підходів до класифікації уроків залежно від ознак, узятих за основу. За способами проведення виділяють уроки-лекції, уроки-бесіди, урокидиспути, уроки самостійної роботи учнів та ін. За етапами навчальної діяльності — вступні уроки, уроки первинного ознайомлення з матеріалом, уроки формування понять, виведення законів і правил, уроки застосування знань на практиці, уроки повторення й узагальнення матеріалу, контрольні уроки, комбіновані уроки.

Найбільш вдалою в сучасній теорії та практиці навчання є класифікація, в основу якої покладено дидактичну мету і місце уроку в загальній системі уроків (Б. Єсіпов, М. Махмутов, В. Онищук). Перебуваючи на однакових позиціях, ці автори пропонують різну кількість типів уроків. За класифікацією В. Онищука розрізняють такі типи:

1. Урок засвоєння нових знань;
2. Урок формування вмінь і навичок;
3. Урок застосування знань, умінь і навичок;
4. Урок узагальнення і систематизації знань;
5. Урок перевірки, оцінювання та корекції знань, умінь, і навичок;
6. Комбінований урок

МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ»

Методи навчання - способи взаємопов'язаної діяльності вчителя та учнів, за допомогою яких здійснюється процес навчання, тобто озброєння учнів певними знаннями, уміннями та навичками (або методи навчання – способи спільної діяльності вчителя і учнів спрямовані на розв'язання поставлених навчальних завдань). Метод навчання визначає характер і спосіб діяльності вчителя та учнів. Він являє собою впорядковану систему взаємопов'язаних прийомів педагогічної діяльності вчителя і навчально-пізнавальної діяльності учнів. Метод навчання складається з окремих компонентів. Основним компонентом є прийом навчання.

Словесні методи навчання - розповідь, бесіда, пояснення, інструктаж, шкільна лекція, робота з підручником.

Розповідь - послідовне розкриття змісту навчального матеріалу, це монологічна форма передачі знань учням. Її особливістю є відсутність питань. Позитивне в методі розповіді є виклад значної кількості інформації за короткий час, емоційний характер розповіді впливає на почуття учнів. Недолік методу розповіді - мисляча активність учнів невисока. Види розповіді: 1) розповідь-вступ; 2) розповідь-виклад; 3) розповідь-заключення. Розповіді поділяють також на: художні (образний переказ фактів, вчинків дійових осіб (наприклад, розповіді про географічні відкриття, написання художніх творів створення мистецьких шедеврів та ін.), наукові та науково-популярні (грунтуються на аналізі фактичного матеріалу, тому виклад пов'язаний з теоретичним матеріалом, з абстрактними поняттями.), описові (послідовний виклад ознак, особливостей предметів і явищ навколишньої дійсності (опис історичних пам'яток, музею-садиби та ін.).

Пояснення — словесне тлумачення понять, явищ, принципів дій приладі, наочних посібників, слів, термінів тощо. Метод пояснення переважно використовують під час викладання нового матеріалу, а також у процесі закріплення, особливо тоді, коли вчитель бачить, що учні щось не

зрозуміли. Методика пояснення: - супроводжувати пояснення наочністю, записами на дошці; - пояснення повинно спиратися на опорні знання учнів, - пояснення повинно бути доказовим, науково переконливим; - у процесі пояснення доцільно використовувати прийом порівняння, логічні паузи, за допомогою яких виділяють головну думку.

Бесіда — метод навчання, що передбачає запитання і відповіді, отже існує діалог між учителем та учнями. Види питань: основні, додаткові, навідні. За призначенням у навчальному процесі розрізняють бесіду вступну, бесіду-повідомлення, повторення, контрольну. Вступну бесіду проводять з учнями як підготовку до лабораторних занять, екскурсій, до вивчення нового матеріалу. Бесіда-повідомлення базується переважно на спостереженнях, організованих учителем на уроці за допомогою наочних посібників, записів на дошці, таблиць, малюнків, а також на матеріалі текстів літературних творів, документів. Бесіду-повторення використовують для закріплення навчального матеріалу. Контрольну бесіду — для перевірки засвоєних знань. За формою проведення розрізняють бесіди: індивідуальну (коли вчитель запитує одного учня з метою перевірки його знань) і фронтальну (вчитель ставить запитання до всього класу, а також, коли запитання ставить один учень, а відповідає інший або вчитель). За характером діяльності учнів у процесі бесіди виділяють такі їх основні види: репродуктивна, евристична. Репродуктивна бесіда спрямована на відтворення раніше засвоєного матеріалу. Її проводять з вивченого навчального матеріалу. Відповідаючи на запитання вчителя, учні повторюють пройдений матеріал, закріплюють його, водночас демонструючи рівень засвоєння. Така бесіда може бути супутньою, поточною, підсумковою, систематизуючою. Евристична бесіда (сократівська) включає елемент творчості, вимагає роздумів, це послідовні проблемні запитання, у ході відповідей на які учнів встановлюють внутрішні причинно-наслідкові зв'язки між явищами. До неї вдаються лише за умови належної підготовки вчителя, досконалого володіння ним методикою навчання й відповідного рівня мислення учнів

Наочні методи навчання забезпечують залучення учнів до активної дальності із засвоєння знань. До них належать: спостереження, ілюстрування, демонстрування. Метод спостереження - тривале, цілеспрямоване сприйняття об'єктів або явищ із фіксацією змін, які в них відбуваються, виявленням внутрішніх зв'язків та розкриття сутності явищ. Метод ілюстрування - включає роботу з наочними посібниками (показ плакатів, карт, схем). Може бути цілісний показ, показ окремих частин, показ взаємозв'язків або певних етапів. Метод демонстрування - показ рухомих засобів наочності (приладів, технічних установок і т. д.). Цей метод ефективний, коли всі учні мають змогу сприймати предмет або процес, а вчитель зосереджує їхню увагу на головному, допомагає виділити істотні сторони предмета, явища, роблячи відповідні пояснення.

Практичні методи забезпечують набуття знань не лише через розумові дії, а й через практичні: вправи, лабораторні роботи, практичні роботи, графічні і дослідні роботи. Вправи — багаторазове повторення певних дій або видів діяльності з метою їх засвоєння, яке спирається на розуміння і супроводжується свідомим контролем і коригуванням. Використовують такі види вправ: підготовчі — готують учнів до сприйняття нових знань і способів їх застосування на практиці; вступні — сприяють засвоєнню нового матеріалу на основі розрізнення споріднених понять і дій; пробні — перші завдання на застосування щойно засвоєних знань; тренувальні — набуття учнями навичок у стандартних умовах (за зразком, інструкцією, завданням); творчі — за змістом і методами виконання наближаються до реальних життєвих ситуацій; контрольні — переважно навчальні (письмові, графічні, практичні вправи). Лабораторні роботи — вивчення у шкільних умовах явищ природи за допомогою спеціального обладнання. Цінність лабораторних робіт у тому, що вони сприяють зв'язку теорії з практикою, озброюють учнів одним із методів дослідження в природних умовах, формують навички використання приладів, вчать обробляти результати вимірювань і робити правильні наукові висновки і пропозиції. Практичні роботи — за характером діяльності учнів близькі до

лабораторних робіт. Вони передбачені навчальними програмами, їх виконують після вивчення теми чи розділу курсу. Практичні роботи мають важливе навчально-пізнавальне значення, сприяють формуванню вмінь і навичок, необхідних для майбутнього життя та самоосвіти. Дослідні роботи - пошукові завдання і проекти, що передбачають індивідуалізацію навчання, розширення обсягу знань учнів. їх застосовують у процесі вивчення будь-яких предметів, передусім на факультативних і гурткових заняттях.

Пояснювально-ілюстративний метод. Сутність цього методу полягає: в тому, що вчитель, користуючись різними засобами, повідомляє: спеціально підготовлену, систематизовану інформацію, а учні сприймають її, осмислюють і фіксують у пам'яті. Пояснювально-ілюстративний і репродуктивний методи забезпечують формування знань, навичок і умінь, але не гарантують розвитку творчих здібностей учнів. Це досягається проблемними методами, першим з яких є проблемний виклад навчального матеріалу.

Метод проблемного викладу є перехідним від виконавської до творчої діяльності. На певному етапі навчання учні ще не можуть самостійно розв'язувати проблемні завдання. Тому вчитель ставить проблеми і сам їх розв'язує, демонструючи шлях наукового мислення і пошукової діяльності

Частково-пошуковий (евристичний) метод З метою поступової підготовки учнів до самостійного розв'язання проблем їх необхідно попередньо вчити виконувати окремі кроки пошукової діяльності, окремі етапи дослідження. В одному випадку їх навчають баченню проблем, пропонуючи ставити запитання до картини, документа, викладеного матеріалу; в іншому випадку від них вимагають самостійно побудувати доведення, у третьому - зробити висновки з представлених фактів; у четвертому - висловити припущення; у п'ятому - скласти план його перевірки тощо.

Дослідницький метод. Сутність дослідницького методу полягає в організації пошукової, творчої діяльності учнів, спрямовані на розв'язання нових для них проблем. Учитель пропонує для самостійного дослідження

ту або іншу проблему, яку учні розв'язують, застосовуючи необхідні для цього знання, засоби і способи діяльності.

Метод проектів – педагогічна технологія, зорієнтована не на інтеграцію фактичних знань, а на їх застосування і набуття нових. Активне включення учнів у зміст тих або інших проектів дає можливість засвоїти нові способи людської діяльності в соціокультурному середовищі. Великою перевагою проектної діяльності є вміння, які набувають учні, а саме: планувати свою роботу, попередньо прораховуючи можливі результати; використовувати багато джерел інформації; самостійно збирати і накопичувати матеріал; аналізувати, співставляти факти, аргументувати свою думку; приймати рішення; встановлювати соціальні контакти (розподіляти обов'язки, взаємодіяти один з одним); створювати «кінцевий продукт» - матеріальний носій проектної діяльності; представляти створене перед аудиторією; оцінювати себе та інших.

Метод проектів припускає розв'язання певної проблеми, яка передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів, засобів навчання, а з іншого – інтегрування знань і вмінь з різних галузей науки, техніки, творчих галузей. Результати виконання проектів мають бути «відчутними», тобто, якщо це теоретична проблема, - то конкретне її розв'язання, якщо практична – готовий продукт проекту. Метод проектів можна використовувати як самостійну (індивідуальну) чи групову роботу учнів упродовж різного за тривалістю часу, а також з використанням сучасних засобів інформаційних технологій, зокрема комп'ютерних, телекомунікаційних.

**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ
ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВО»**

*Методичні рекомендації до проведення
лекційних та практичних занять*

Укладач *Н.В.Лалак*

Тираж 10 пр.

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 4916 від 16.06.2015 р.*

*Редакційно-видавничий відділ МДУ,
89600, м.Мукачево, вул.Ужгородська, 26*

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>